

1

Двоє колишніх коханців Моллі Лейн стояли біля каплиці крематорію, обернувшись спинами до лютневого морозу. Усе було сказано раніше, але вони говорили знову.

— Вона й не знала, що її підкосило.

— А коли дізналася, було запізно.

— Стрімкий розвиток хвороби.

— Нещасна Моллі.

— М-м-м.

Нещасна Моллі. Усе почалося з поколювання в руці, коли вона ловила таксі біля «Дорчестер-грилю»,— це відчуття так і не зникло. Цілий тиждень вона незграбно намащувала в пам'яті назви речей. «Парламент», «хімію», «пропелер» вона ще могла собі пробачити, але «ліжко», «крем», «дзеркало»! Після тимчасового випадіння слів «акант*»

* Акант — тропічна і субтропічна рослина Європи; химерний рослинний орнамент.

і «брезаола»* вона звернулася до лікарів, сподіваючись на розраду. Натомість її послали на аналізи, й, у певному сенсі, це стало кінцем. Як швидко пробивна Моллі стала ув'язненою пацієнткою свого похмуро-замкненого, авторитарного чоловіка Джорджа! Моллі, ресторанний критик, розумниця і фотограф, безстрашна садівниця, коханка міністра закордонних справ, яка була здатна бездоганно пройти колесом у свої сорок шість років! Її швидке впадання в божевілья і біль стало предметом загального поговору: втрата контролю над функціями організму, втрата почуття гумору — і тоді провал у сплутаність свідомості, що супроводжувалася епізодами безсилового бешкету та глухих криків.

Поява Джорджа на виході з каплиці змусила коханців Моллі попрямувати далі стежкою, засипаною рінню. Вони натрапили на композицію з овальних трояндових клумб, позначену табличкою «Сад пам'яті». Кожна рослина була жорстоко обрізана, аж лишилося буквально кілька дюймів над мерзлою землею,— таку практику Моллі засуджувала. Доріжка газону була усипана сплющеними недопалками: тут люди здебільшого очікували, коли закінчатся поминки і процесія вийде надвір. Прогулюючись туди-сюди, старі друзі відновлювали розмову

* В'ялена яловичина, національна італійська страва.

вже з півдюжини разів: це було приємніше, аніж співати «Пілігрима».

Клайв Лінлі знав Моллі, ще коли вони були студентами в 1968-му і мешкали разом у хаотичному, мінливому, непередбачуваному гуртожитку у Вейл-оф-Гелті*.

— Моторошний спосіб умерти.

Клайв спостерігав, як його подих парує в сірому повітрі. Прогноз погоди стверджував, що температура в центрі Лондона сьогодні дванадцять градусів. Дванадцять. Було щось серйозно не так з цим світом, і в цьому не можна звинуватити ні Бога, ні Його відсутність. Перший непослух людини, її гріхопадіння, спадний мотив, гобой, дев'ять нот, десять нот... Клайв мав дар абсолютного слуху і чув, як звук понижується від ноти соль. Навіть не треба записувати.

— Маю на увазі,— провадив Клайв,— умерти отак, нічого не тямлячи, просто як тварина. Впокорено, принижено, навіть не встигнути оформити духівницю, ба навіть просто попрощатися. Хвороба підкралася, а потім...

Він знизав плечима. Чоловіки пройшли до кінця витоптаного газону, розвернулися й рушили назад.

— Вона б радше наклала на себе руки, аніж скінчити так,— сказав Вернон Голлідей. Він прожив з Моллі рік

* *Vale of Health* («Долина Здоров'я») — район на північному заході Лондона.

у Парижі у 1974-му, коли отримав свою першу роботу в агенції «Ройтерз», а Моллі писала то те, то се для журналу «Вог».

— Без тями й у Джорджевих пазурах,— сказав Клайв.

Джордж, цей сумний заможний видавець, який її обожнював і якого, на загальний подив, вона не покинула, хоча ставилася до нього погано. Чоловіки поглянули туди, де він зараз стояв за дверима, вислуховуючи співчуття від людей, які прийшли проводити небіжчицю. Її смерть піднесла його над загальним презирством. Він виріс на дюйм-два, спина у нього випросталася, голос поглибився, віднайдене почуття гідності звузило його благальні пожадливі очі. Відмовившись віддати дружину до притулку, він сам її доглядав. Понад це: у перші дні, коли люди ще хотіли з нею бачитися, він перевіряв її відвідувачів. Клайв і Вернон були строго нормовані, оскільки їхні відвідини спершу викличуть захват, а потім Моллі відчує пригнічення через свій стан. Ще одна ключова особа чоловічої статі — міністр закордонних справ — теж була небажана. Пішов поголос; у жовтій пресі з'явилися завуальовані плітки. Але це вже не мало значення, бо, казали, Моллі вже не при собі, й люди більше не хотіли її бачити та зраділи,

що Джордж стоїть на сторожі, не пускаючи їх. Клайв і Вернон, однак, з насолодою і далі плакали в собі ненависть і огиду до нього.

Коли вони поверталися, у кишені у Вернона задзвонив телефон. Вернон вибачився й відійшов убік, лишаючи свого друга, щоб поговорити на самоті. Клайв загорнувся в плащ і вповільнив ходу. Зараз біля крематорію зібралася юрба — сотні дві убраних у чорне людей. Але здавалося хамством просто піти і нічого не сказати Джорджу. Нарешті Джордж отримав її — коли вона вже не впізнавала власного обличчя в дзеркалі... Клайв уже не відчував ніг і почав тупати, і цей карбований ритм повернув спадання десятих нот, ритардандо, англійський ріжок, і в контрапункті — м'який сплеск віолончелей у дзеркальному відображенні. Обличчя Моллі. Кінець. Хотілося лише тепла і тиші студії, фортепіано, незавершеної партитури, хотілося завершити. Долинуло, як Вернон каже на прощання:

— Гаразд. Перепишіть вступний абзац і пустіть на четвертій шпальті. Я буду за кілька годин.— Потім мовив до Клайва: — Кляті ізраїльтяни. Треба нам підійти.

— Мабуть.

Але натомість вони ще раз обійшли газон, адже прийшли, врешті-решт, ховати Моллі.

Примусивши себе зосередитися, Вернон відкинув службові турботи.

— Вона була чудовою дівчиною. Пам'ятаєш стіл для снукера*?

У 1978 році компанія друзів зняла на Різдво великий будинок у Шотландії. Моллі й чоловік, з яким вона тоді зустрічалася, королівський адвокат на прізвище Брейді, залізли на забутий стіл для снукера у позах Адама і Єви, він у самих трусах, вона у ліфчику і трусиках, і кий зображав змія, а червона куля — яблуко. Однак ця історія отримала розголос і в дещо перекрученому вигляді навіть потрапила до некролога, де було написано, що Моллі «танцювала гола на Святвечір на столі для снукера в шотландському замку», причому дехто з присутніх саме так це і пригадував.

— Чарівна дівчина,— повторив Клайв.

Тоді, вдаючи, що кусає яблуко, вона дивилася прямо на нього і сороміцьки посміхалася, тримаючи одну руку на відставленому стегні, наче мюзик-хольна пародія на шльондру. Клайв гадав, що то знак, оскільки вона затримала на ньому погляд, і, звісно, того квітня вони знову поєдналися. Вона переїхала до студії в Південному Кенсінгтоні й залишилася там на все літо. Це був той час,

* Різновид більярдної лузної гри (*snooker*), британський винахід.

коли відкрилася її ресторанна колонка, коли Моллі ввірвалася на телебачення, щоб затаврувати «Гід Мішлен»* як «кухонний кітч». Це також був і час Клайвового першого прориву — у Фестиваль-Холі вдруге поспіль грали «Оркестрові варіації». Моллі, певно, не змінилася, зате змінився він. За десять років він дізнався досить, щоб дечого в неї навчитися. Моллі стала його наставницею в скрадливому сексі й навчила, що непорушність теж іноді необхідна. Лежи нерухомо, отак, дивися на мене, просто дивися на мене. Ми — бомба вповільненої дії. Йому було майже тридцять — за сьогоднішніми мірками, почав він запізно. Коли вона знайшла собі квартиру і зібрала валізи, він запропонував їй побратися. Вона поцілувала його і прошепотіла на вухо: «Побрався, щоб жінка не йшла назавжди, / А тепер цілий день їй у хаті сиди». Вона мала рацію, поїхавши: він був щасливий опинитися на самоті й менш ніж за місяць написав «Три осінні пісні».

— А ти бодай чогось навчився від неї? — раптом спитав Клайв.

У середині вісімдесятих Вернон теж отримав другий шанс — на канікулах у маєтку в Умбрії. Тоді він, ще

* Фр. *Michelin, Le Guide Rouge* — «Червоний гід Мішлен», або просто «Червоний гід» — найвідоміший і найвпливовіший ресторанний рейтинг. Видається з 1900 року.

одружений, був римським кореспондентом газети, де нині став головним редактором.

— Я ніколи не можу запам'ятати сексу,— по паузі сказав він.— Певен, що Моллі була неперевершена. Але я пам'ятаю, як вона розповідала про порчині*: як їх збирати, як готувати.

Клайв припустив, що це відмовка, і вирішив не відкривати жодних своїх таємниць. Він подивився в бік каплиці. Доведеться через неї пройти. Промовив досить жорстко:

— Знаєш, я б одружився з Моллі. А коли вона почала б згасати, просто придушив би її подушкою або що і врятував від усезагальної жалості.

Вернон сміючись повів друга геть із «Саду пам'яті».

— Легко сказати. Я просто бачу, як ти пишеш гімни для прогулянок ув'язнених аферистів, як ця... як там її... суффражистка.

— Етель Сміт. У дідька, в мене б вийшло краще, ніж у неї.

Друзі Моллі, які готували цей похорон, воліли б не йти в крематорій, але Джордж дав зрозуміти: ніякої панахиди не буде. Він не схотів чути, як три колишні її коханці виголошують промови — такі собі порівняльні

* *Porcini* (італ.) — білі гриби.

звіти — з кафедри у Сент-Мартіні або Сент-Джеймсі й обмінюються поглядами, коли скінчать говорити. Коли Клайв і Вернон наблизилися, то почули знайому тріскот-нечу, як на вечірці. Не було ні таць із шампанським, ні відлуння голосів од ресторанних стін, але все інше нагадувало відкриття галереї або ще один репортаж для ЗМІ. Клайв ще ніколи не бачив стільки облич у денному світі, та ще й настільки жахливих — вони нагадували трупи, поставлені сторчака, аби вітати новопреставлену. Ведений цим поштовхом мізантропії, він плинно попрямував крізь гамір, не озиваючись на своє ім'я, забираючи лікоть, коли за нього смикали, так і йшов до Джорджа, який розмовляв з двома жінками і зморщеним стариґаном у фетровому капелюсі та з тростиною.

— Надто холодно, час іти,— почув Клайв чийсь окрик, але тої миті ніхто не міг уникнути центротяжної сили світського рауту. Клайв уже загубив з поля зору Вернона, якого потягнув за собою власник телеканалу.

Нарешті Клайв стиснув Джорджеву руку, вдаючи щирість.

— Відправа була чудова.

— Дуже мило з вашого боку, що ви пришли.

Смерть Моллі надала йому шляхетності. Спокійна серйозність була зовсім не в його стилі: зазвичай він

мав вигляд водночас благальний і суворий; він прагнув сподобатися, але був нездатний прийняти дружність як належне.

— І прошу мені вибачити,— додав він,— це сестри Фінч, Віра і Міні, які знали Моллі за бостонських днів. Клайв Лінлі.

Вони потиснули по черзі руки.

— Ви композитор? — спитала чи то Віра, чи то Міні.

— Так.

— Це велика честь, містере Лінлі. Моя одинадцятирічна онучка вивчала для випускного іспиту зі скрипки вашу сонатину і була в захваті від цього твору.

— Дуже приємно це знати.

Уявляючи дітей, що грають його музику, він почувався трохи пригніченим.

— А це,— сказав Джордж,— теж зі Штатів, Гарт Пулман.

— Гарт Пулман. Нарешті. А ви пам'ятаєте: я ж поклав ваш вірш «Лють» на музику для джазового оркестру?

Пулман був поетом-бітником, останнім живим з покоління Керуака. Цей маленький сухенький ящіркоподібний чоловічок насилу викручував шию, щоб бачити Клайва.

— Останнім часом я нічого не пам'ятаю, ні чорта,— люб'язно заговорив він писклявим веселим голосом.— Але якщо ви сказали, що так було, значить, було.

— Але ж ви пам'ятаєте Моллі,— мовив Клайв.

— Кого? — Пулман зберігав незворушність протягом двох секунд, а потім захихотів і вп'явся Клайву в передпліччя тонкими білими пальцями.— О, авжеж,— зронив він своїм голоском мультяшного кролика.— Ми з Моллі гуляли разом у 65-му в Іст-Вілліджі*. Я пам'ятаю Моллі. Ох-хо-хо!

Клайв, ховаючи хвилювання, подумки порахував. У червні того року їй мало бути шістнадцять. Чому вона ніколи про це не згадувала?

— Вона приїхала на літо, певно,— припустив він нейтральним тоном.

— Угу. Вона прибула на мою вечірку Дванадцятої ночі**. Що за дівча, еге, Джордже?

Розбещення неповнолітньої, ось що це таке. За три роки до Клайва. Вона ніколи не говорила йому про Гарта Пуллмана. А чи не ходила вона на прем'єру «Люті»? Чи

* *East Village* — мікрорайон південного Мангеттена (Нью-Йорк), у 1960-70-х роках — центр контркультури.

** *Twelfth Night party* — традиційні англійські святкування на дванадцяту ніч по Різді (дата, аналогічна православному Водохрещу). Цієї ночі ставилися вистави (звідси назва п'єси В. Шекспіра).

не прийшла до ресторану опісля? Він не може згадати. Ні чорта.

Джордж відвернувся поговорити з сестрами-американками. Вирішивши, що вже нема чого втрачати, Клайв, склавши долоні рупором, нахилився до Пуллмана, щоб говорити йому просто у вухо.

— Ти не трахав її, ти, брехливий гаде. Вона б ніколи не опустилася до такого.

У нього не було наміру одразу піти геть — він хотів почути відповідь Пуллмана, але тут два галасливі гурти праворуч і ліворуч відсікли їх один до одного: один гурт засвідчував пошану Джорджу, другий — поету, й у цьому змішаному вирі Клайв нарешті звільнився й рушив геть. Гарт Пуллман і Моллі-підліток. Зболений, він проштовхався крізь натовп і опинився на невеличкій галяві та став там, милосердно ігнорований людьми, роздивляючись друзів і знайомих, які вели балачки. Він почувався єдиним, хто справді тужив за Моллі. Можливо, якби він побрався з нею, то був би ще нестерпнішим, ніж Джордж, і навіть не дозволив би таких зборищ. І її безпорадності не дозволив би теж. Висипати на долоню тридцять снодійних пігулок з маленької брунатної пластмасової пляшечки. Товкач і ступка, склянка віскі. Три столові ложки жовтувато-білого осаду. Вона, приймаючи, дивиться на

нього, наче все збагнула. Лівою рукою він бере її за підборіддя, щоб не розіллялося, не потекло. Тримає її уві сні, й потім теж — усю ніч...

Ніхто більше не тужить за нею. Клайв озирнувся на своїх сусідів, які оплакували і проводжали Моллі: багато хто був його віку, віку Моллі, з різницею у рік чи два. Які успішні, які впливові, як вони процвітали під керівництвом уряду, зневажуваного ними майже сімнадцять років! «До речі про моє покоління...» Така енергія, таке везіння! Вигодувані молоком і соком повоєнної Держави, а потім викохані своїми батьками в тимчасовому невинному достатку до повноліття, щоб отримати повну зайнятість, нові університети, книжки у м'яких яскравих обкладинках, Августів вік рок-н-ролу і доступні ідеали. Коли східці осіпалися в них під ногами, коли Держава відняла пипку і перетворилася на сварливу бабегу, вони вже були в безпеці, вони згуртувались і надбали те чи те — смаки, ідеї, багатство.

Клайв почув веселий жіночий крик:

— Я не відчуваю ні рук, ні ніг, я йду геть!

Озирнувшись, він побачив у себе за спиною молодика, який хотів торкнутися його плеча. Йому було років двадцять чотири — двадцять шість, сам лисий, або стрижений наголо, убраний у сірий костюм, без пальта.